

CATÀLEG DEL PATRIMONI FESTIU DE CATALUNYA

Festa de "Les Santes" de Mataró

Memòria documentada sobre la història, característiques actuals, elements i implantació de la festa

1. Història de la festa

Mataró celebra la seva festa des de finals del segle XIX, a l'entorn del dia 27 de juliol, diada de les Santes en honor de les seves patrones santa Juliana i santa Semproniana.

L'any 1681 el pare Joan Gaspar Roig i Jalpí envia una carta impresa al rector de Mataró en què dona notícia de la història de les santes Juliana i Semproniana i les situa nascudes a la Mataró romana. És la primera pedra de la devoció a les Santes que no arrela fins ben entrat el segle següent, especialment quan al 1772 arriben part de llurs relíquies a la ciutat provinents de Sant Cugat. El dia 25 de juliol d'aquell any la comitiva mataronina recull de l'abat de Sant Cugat els reliquiariis enmig de solemnes actes religiosos. La mateixa comitiva, ampliada amb monjos del monestir que assistiran a les celebracions mataronines, viatja de nit i arriba de matinada a la ciutat. A l'espera de l'hora oficial de la processó, les relíquies romanen sota un altar magníficament decorat que s'ha bastit provisionalment davant la casa de Francesc Font, situada a l'entrada del raval de la ciutat, just a l'actual cantonada del Camí Ral i el carrer Montserrat. De fet, des d'aleshores a la casa hi ha hagut sempre una làpida que commemora l'esdeveniment i, des de fa poc, a la làpida s'hi suma un esgrafiat modern que recorda l'arribada de les relíquies.

Les festes, de caràcter marcadament religiós, per a celebrar l'arribada de les relíquies de les Santes a Mataró van durar tres dies, el 26, el 27 i el 28 de juliol de 1772: el dia 26 es va celebrar un repic general de campanes a les esglésies de la ciutat i una processó per la tarda, que va portar per primer cop les relíquies a Santa Maria. El pregó de l'autoritat va convidar a engalanar els carrers i les façanes en honor de les Santes. Amb una participació massiva Gremis, confraries, convents, autoritats... les relíquies es van dipositar provisionalment a l'altar de Sant Desideri i es va entonar un tedèum. El dia 27 es va celebrar un ofici i el 28 una Missa Major.

L'any següent, el dia 27 de juliol del 1773 va tenir lloc la primera celebració normalitzada dedicada a les Santes. Tant l'ajuntament com l'església local abocaren recursos i esforços a l'organització d'actes de culte lluïts, especialment l'Ofici del matí i la Processó de la tarda. Les despeses d'aquest primer ofici queden reflectides en els llibres de la sèrie de funerària de l'Arxiu de Santa Maria i també als llibres de comptes de la Confraria de Sant Desideri, que és l'entitat que des de l'arribada de les relíquies es fa càrrec de les despeses que genera el culte a les Santes. Aquesta documentació detalla que a l'ofici de 1773 hi prenen part músics de Barcelona per a reforçar la Capella de Música de Santa Maria, la festa es fa pregonar amb anticipació i es canten Matines i Completes, a més a més del tradicional Novenari. A l'altar major es munta un gran parament i que el retaule queda cobert per dues grans peces de tela de Vic i al mig un gran tron conté l'urna de les relíquies de les Santes i per tota l'església es disposa una exuberant il·luminació, moltes enramades i un nombre incalculable de palmatòries de cartró platejades. A mig matí del dia 27 es descriu l'ofici religiós a l'església de Santa Maria amb Toc especial de campanes. De l'ajuntament, a les deu del matí en surten els regidors i l'alcalde acompanyats de dos macers i enfilen direcció a la parroquial. La processó sol ser a les set de la tarda. El recorregut: carrer Nou, la Riera, carrer d'en Pujol (alguns anys carrer de Barcelona) i retorn pel carrer de Santa Maria. Precedida pels timbalers a cavall, els gegants i l'Àliga, segueixen els ganfarons i les banderes de les confraries, els gremis, els convents, les cinc creus, les quatre noietes que escenifiquen les virtuts i les dues que representen les Santes. Les agrupacions musicals que han tocat a la missa fan sonar himnes i càntics enmig de la corrua. Clouen el seguici les autoritats i el tabernacle amb l'urna de les relíquies. L'arribada de la processó a l'església és apoteòsica. So insistent de campanes, gran il·luminació i cants dels goigs amb acompanyament d'orgue. Uns elements de distinció que reben algunes persones de pes són els ventalls de les Santes.

En el darrer quart de segle XVIII es gesta el primer motlle de festa major, molts dels elements del qual romandran per sempre a la festa de les Santes. Les observacions del baró de Maldà en el seu *Calaix de sastre* mostren quina és l'ordenació de la processó a finals del segle XVIII. La descripció del seguici de 1799 és la més completa i detallada. Encapçalen la corrua els tres gegants, la parella i en Manueló. Es queixa el baró que aquell any no hi figuren els dos timbalers a cavall i les seves timbales (les trampes). A continuació hi van els gonfanons i els seus companys de bandera, dos grups musicals de Mataró i les dues fileres, a banda i banda, dels portadors d'atxes –ciris grans i gruixuts–. Enmig uns nois que representen angelets que porten els trofeus i les insígnies de les màrtirs. Després les creus processionals, l'Àliga de Mataró, i els religiosos de convents, congregacions i parròquies.

Segueixen un grup de músics de Mataró conjuntats amb uns altres vinguts de Barcelona, els membres de la comunitat de preveres de Santa Maria, tres noies que representen les tres virtuts teològiques i dues més, al darrere, que simulen ser les Santes amb vestits d'època romana. El tabernacle amb les relíquies i els membres de l'il·lustre Ajuntament, acompanyats dels macers o porrers, tanquen la comitiva. Durant els primers anys la cercavila s'aturava a la plaça de santa Anna on es feia una demostració castellera.

El 1835 la desamortització de Mendizábal propicia que les restes de les relíquies de les Santes es reuneixin definitivament a Mataró. Ni les Santes són encara oficialment patrones (no va ser fins a finals del 1852 que el Vaticà les va oficialitzar com les santes patrones de la ciutat), ni és encara una festa laboral. Amb tot, la irrupció de la festivitat de les Santes desbancarà progressivament la tradicional festa principal del quinze d'agost, dedicada a la Mare de Déu, i compartirà molts anys protagonisme amb la del Corpus, de la qual xucla el model de festa aparador i festa participada.

L'any 1848, enmig de l'ofici de les Santes, s'estrena una Missa de Glòria, obra d'un jove seminarista matoroní anomenat Manuel Blanch. De música captivadora, d'estil popular i operístic de l'època, s'ha interpretat de forma gairebé continuada cada 27 de juliol a l'església de Santa Maria, de manera que se la coneix com a "la Missa de les Santes" i ha esdevingut un element central de la Festa.

Pel que fa a les qüestions purament litúrgiques, és important destacar que l'any 1851, el clergat de Santa Maria, amb el suport del bisbe de Barcelona, demana a la Santa Seu poder disposar d'ofici (himnes, antífones, lliçons...) i missa propis. Amb decret de 29 de març, el Vaticà aprova res propi per al dia de les Santes, tant per a l'ofici com per a la litúrgia de les hores del dia assenyalat. El diari *Cronica de Mataró del 19 de juliol del 1868*, anuncia que de bon matí del dia 27 "los campanarios de todas las Iglesias agitaran de nuevo sus lenguas de bronce" i que "saldrá luego á echar piruetas por las calles y plazas de la ciudad la festiva y jocosa comparsa de enanos que contrastará con la gravedad y noble continente de los gigantes". A continuació, cap a les deu s'anuncia que "el muy ilustre cuerpo municipal, con su banda de música, se dirigirá a las celebraciones de los Divinos Oficios".

A partir de 1979, els integrants de "Les Santes: fem-ne Festa Major" van arribar a un acord amb l'Ajuntament i van començar a gestionar els actes de la Festa Major juntament amb les autoritats municipals. A partir de llavors serà la Comissió de la Festa Major com a "òrgan popular matoroní" l'encarregat de gestionar i organitzar Les Santes. A partir de 1979 la Comissió recupera progressivament molts dels actes de consuetud, generalitza la gratuïtat dels actes i n'incorpora de nous.

Aquest procés de recuperació de la Festa Major va ser l'inici d'una transformació de la festa fins a convertir-la, a dia d'avui, en un referent important a la comarca i una de les festivitats més destacades de Catalunya. Des d'aquells anys la festa s'ha anat transformant fins a arribar a ser tot un esclat col·lectiu pel que fa a la participació.

2. Característiques actuals, elements i implantació

Estructura de la Festa Major

Les Santes se celebren del 24 al 29 de juliol inclosos, el dia 27 se celebra la Diada de la festa major, tot i que uns dies abans es realitzen alguns actes de diverses entitats culturals i esportives.

L'estructura de la festa es pot dividir en quatre blocs: el Portal (que marca el temps d'espera i és l'arrencada de la festa); la Crida del dia 25 de juliol (entesa, en sentit ampli, com la proclamació i inici de la festa); la Diada (que comprèn el dia 27 de juliol, festivitat de les patrones de Mataró, santa Juliana i santa Semproniana, i els actes de programa del dia 28, i que conjuntament constitueixen el nucli central de la Festa Major), i per últim l'Epíleg (el comiat de Festa Major, el dia 29 de juliol).

Les Santes sempre estan en construcció i reinvençió. Tot i que la majoria d'actes són fixos, també n'hi ha de mòbils en funció del calendari. El primer senyal de la festa i el primer dels signes d'identitat visual és la presentació del cartell. La ciutat es transforma, s'il·lumina el campanar de la basílica de Santa Maria, s'endomassa el balcó de l'Ajuntament, s'inauguren les exposicions, les samarretes es

llueixen al carrer, les campanes toquen a novena... tot això esdevé l'escalfament i es viu i es respira al carrer.

En el transcurs de la festa es programen uns 130 actes entre balls, concerts, sardanes, teatre, actes infantils, actes tradicionals, activitats esportives, correfocs, cercaviles, etc.

ELS ACTES DE LA FESTA

La diada castellera (el diumenge anterior al dia 27 de juliol)

Es celebra des de 1996 i actualment és considerada un dels actes més importants de la Festa Major. La Diada de les Santes ha esperonat les millors fites de la colla local, els Capgrossos de Mataró. Avui en dia la Diada mataronina (en la qual són habituals els Castellars de Vilafranca) és una de les més importants entre les actuacions castelleres del país.

24 de juliol:

Gegantada

La Gegantada neix l'any 2000. La iniciativa de dur a terme aquest acte sorgeix de la Coordinadora de Colles Geganteres de Mataró, arran de la demanda de diverses colles geganteres de poder participar a la Festa Major.

Havaneres i rom cremat

L'acte va començar l'any 1979 a la plaça de la Peixateria. Amb el temps es va traslladar al Passeig Marítim. És un dels actes més multitudinaris de la festa, i un punt de trobada de molts mataronins. Consta de la cantada d'havaneres i el ritual del rom cremat, que es comença a servir just a la mitja part. L'elaboració i servei de venda del cremat encara és a càrrec de membres de la Comissió de la Festa Major.

25 de juliol:

Cap a la Crida

A $\frac{3}{4}$ de 8 de la tarda en punt es llança un volador que dóna el tret de sortida perquè les comparses institucionals surtin en la seva primera cercavila festiva, des de diversos indrets de la ciutat, per anar fins a l'Ajuntament, lloc des d'on es fa la Crida de la Festa Major. Els elements festius que hi participen són: Les Diablesses i els tabalers, La Momerota i la Momeroteta i els seus grallers, El Drac i el Dragalió i els seus tabalers, L'Agrupació Musical del Maresme, La Família Robafaves, els Nans i els seus flabiolaires, mentre que L'Àliga i els Ministrils els esperen a tots a l'ajuntament.

La Crida de Festa Major

Neix l'any 1979. El gruix de la seqüència ritual de les Santes s'inicia el capvespre del dia 25, quan les comparses institucionals es troben a l'Ajuntament per escoltar la crida que l'alcalde fa des del balcó i són rebudes per les autoritats: és l'acte d'inici oficial de la festa. Un cop acabada, hi ha l'encesa d'una traca i a continuació comencen els balls i "dormides" de les figures.

Grans i petits, però sobretot els petits, fan sentir el seu crit de "No n'hi ha prou!" cada vegada que en Robafaves acaba el seu ball i sembla que ja es vulgui ajeure per entrar a "dormir" a l'Ajuntament. El gegant satisfà en nombroses ocasions el desig dels infants i torna a iniciar un ball darrere l'altre.

Nit Boja

Es va celebrar per primer cop l'any 1983. La litúrgia que dóna cos a la Nit Boja comprèn tot un seguit d'actes encadenats un darrere l'altre: el Desvetllament Bellugós dels gegants, la Convidada de la Família Robafaves, l'Escapada a Negra Nit, la Pujada Tabalada i la Ruixada.

-**El Desvetllament Bellugós:** el primer Desvetllament es va celebrar l'any 1983: la Família Robafaves, desvetllats, surten de l'ajuntament per fer festa amb els ciutadans a 2/4 de 12 de la nit. Baixen la Riera ballant fins la plaça de Santa Anna, sense parar de ballar al ritme d'"El Bequetero" del compositor Gustavo Pascual Falcó, tocat per l'Agrupació Musical del Maresme, mentre la gent compta, seguint el compàs, fins a 15 mentre s'ajup, per saltar a continuació i seguir avançant. El pasdoble "El Bequetero" s'ha convertit en la peça més arrelada de la Festa Major, es podria dir que és l'himne de la festa.

Un cop a la plaça de Santa Anna, al punt de la mitjanit, coincidint amb la plantada dels Gegants comença un concert de música tradicional, iniciant així **la Convidada**: els Gegants, en la seva sortida nocturna, conviden els mataronins a vi i galetes mentre hi ha el concert. L'acte dura una hora exacta.

A la una de la matinada en punt s'inicia el retorn dels Gegants des de la plaça de Santa Anna fins a l'Ajuntament. El recorregut del Desvetllament és sempre el mateix: sortida des de l'Ajuntament, la Riera, la plaça de Santa Anna, i un altre cop la Riera amunt fins a l'Ajuntament.

-**L'Escapada a Negra Nit.** El primer any també va ser el 1983 quan s'anomenava "Passejada a negra nit". Quan els Gegants tornen de la seva sortida nocturna i entren a l'Ajuntament, desperten les figures de foc que hi dormen i aquestes surten al carrer i també fan la seva festa grossa: les Diablasses, els Dracs i la Momerota de Mataró, juntament amb els seus convidats, s'escapen de la Casa de la Vila i participen al correfoc més nombrós i més singular de tot l'any: l'Escapada a Negra Nit.

-La Pujada Tabalada

Després de l'últim tro del final de l'Escapada a Negra Nit, una cercavila conduïda per tabalers inicia la pujada per la Riera a toc de tabals, fins al Parc Central, on es celebra la **Ruixada**, des del 1989.

26 de juliol

La Barram i repicada

El seu inici és de l'any 1979. **La Barram** és el toc característic des del campanar de Santa Maria que es fa any rere any la vigília de les Santes, a les dues del migdia, i precedeix la repicada de campanes. Consisteix a repetir tres vegades el cicle de donar nou cops de batall a cadascuna de les campanes. Al mateix temps hi ha la disparada de 25 morterets en senyal de festa des de l'Hort del Rector, al costat de la basílica. **La Repicada** és la tocada de campanes en senyal de festa. Per les Santes n'hi ha tres, i és especialment solemne la del dia 26 després de la Barram, quan a més a més s'hi sumen les campanes de totes les esglésies de la ciutat.

Les campanes són: Miquela (la més grossa) Carme, Montserrat, Juliana i Semproniana amb un to solemne. A dalt del cloquer, la Candelària, que toca les hores, i la Madrona (la més petita) que toca els quarts.

La Postal de Gegants

La primera va ser l'any 1985. Hi participen la Família Robafaves, els Nans i els seus flabiolaires, així com l'Àliga i els Ministrils. La Postal apareix amb l'objectiu de dotar la ciutat d'un acte propi de gegants dins la Festa Major. La Família Robafaves convida i rep a casa seva uns gegants d'una altra població i aquests envien als que seran els seus amfitrions una postal en agraïment pel convidat. Aquest acte es divideix en dues parts: primer la rebuda dels gegants convidats i la cercavila cap a l'Ajuntament, i després l'acte institucional en què l'alcalde de Mataró atorga la medalla de la ciutat als gegants visitants. L'acte institucional finalitza amb els balls de tots els gegants davant l'Ajuntament.

L'any 1996 es va estrenar el "Ball de Quatre", amb música de Carles Aràbia. Tots els balls propis dels Gegants coreografiats per Montse Calsapeu són herència del repertori d'en Quirze Perich: el "Xotis d'en Borina" per al ball de la Toneta i en Maneló (1980), i la Masurca pel Ball de Grossos (1982).

Durant aquests 25 anys de Postal la Família Robafaves ha rebut molts visitants il·lustres: els Gegants del Pi; els Gegants de Terrassa, de Vic, de Cardona, de Vilafranca, de Sabadell, d'Arenys de Mar; de Montblanc, de Valls, de Lleida, de Burgos, de Palma, de Tortosa, de Manresa o de Sant Feliu de

Pallerols, que aquest any 2009 ens van visitar i van realitzar el Ball de Cavallets, Gegants i Mulassa de Sant Feliu de Pallerols.

Alguns anys, per qüestions de programació, aquest acte s'ha celebrat el dia 28 de juliol.

El Correguspira

L'acte va néixer l'any 2002. És un correfoc de petit format perquè els més menuts puguin iniciar-se en els actes de foc. Comença a l'Ajuntament, on la Momeroteta i el Dragalió, acompanyats d'altres figures de foc infantils que han convidat expressament, van en correfoc per diferents carrers del nucli històric fins a la plaça de Santa Maria. El correfoc acaba amb els balls de totes les figures participants, una encesa final a la plaça i una "esquitxadeta" (que consisteix a mullar amb aigua i al so de la música els nens i nenes que hi ha a la plaça). L'acte ve a ser l'Escapada a Negra Nit i la Ruixada però en format adaptat als nens i nenes.

Des de fa uns quants anys el recorregut del Correguspira és el mateix: sortida des de l'Ajuntament, la Riera amunt, carrer d'Argentona, Muralla de la Presó, Riera amunt, carrer d'Onofre Arnau, carrer del Bisbe Mas, plaça dels Bous, Muralla dels Genovesos, carrer de Sant Francesc d'Assís i plaça de Santa Maria.

27 de juliol. Diada de Les Santes Juliana i Semproniana

El matí del dia 27 te un seguit d'actes tots ells encadenats, formant un ritual. La Diada de Les Santes s'inicia amb l'acte de **Les Matinades** des del 1979. A les 7 en punt del matí, i des de diferents llocs de la ciutat, es comença a llançar coets per anunciar a tots els ciutadans que ha arribat el gran dia de la festa. Mataronins acompanyats de diversos grups de grallers van per diferents carrers de la ciutat fins a arribar a la plaça de Santa Maria, davant de la Basílica, on es troben tots, just abans que les campanes comencen el Toc d'ofici.

Toc d'Ofici i Anada a Ofici

A les 9h del matí les campanes de Santa Maria anuncien amb el **Toc d'Ofici** que està a punt de començar la Missa de Les Santes i a 2/4 de 10 en punt es celebra l'**Anada a Ofici**.

L'Anada a Ofici, ha pres volada com a ritual centenari perquè ha augmentat el seguici que acompanya les autoritats. Antigament només la banda i els gegants formaven el seguici. En canvi ara, totes les figures institucionals i la banda de l'Agrupació Musical del Maresme precedeixen l'alcalde, els regidors i els convidats d'honor, de manera que aquesta petita cercavila d'uns tres-cents metres de recorregut desperta molta expectació.

En l'Anada a Ofici hi participen: diablasses i tabalers, momeroteta i grallers, momerota i grallers, dragalió i tabalers, drac i tabalers, herald, trampes, nans, toneta, maneló, geganta, Robafaves, flabiolaire, àliga i els ministrils, macers, guàrdia de gran gala, autoritats i banda. El recorregut surt des de l'ajuntament pujant per la Riera, el carrer Nou, fins a la plaça de Santa Maria.

L'Ofici. La missa de les Santes

L'Ofici és una missa major dedicada a les Santes com a protectores de la ciutat de Mataró. És l'acte religiós més important de la festa major i se celebra a Santa Maria cada 27 de juliol a les deu del matí.

La música que s'interpreta a l'Ofici és objecte de totes les oïdes, les mirades i les observacions. Des del primer ofici dedicat a les Santes, datat al 1773, és costum que el mestre de capella de torn escrigui una obra o triï una composició d'algun altre autor, que complementi les parts principals de la litúrgia de l'eucaristia. A Santa Maria es poden sentir al llarg dels anys peces d'Arquimbau, de Juncà i d'altres, tal com explica el baró de Maldà. A partir de 1848 l'obra de mossèn Blanch domina el panorama clarament, i avui dia la seva execució és inqüestionable.

La ciutat de Mataró conserva com una relíquia viva de la seva història, lligada al culte de les Santes, la missa composta pel mataroní Manuel Blanch i Puig, popularment anomenada **Missa de les Santes**, i que cada any és interpretada per cor, solistes i orquestra a l'ofici major dedicat a les patrones. Segons experts musicòlegs, aquesta missa estrenada l'any 1848 i amb clares influències de l'estil operístic italià, és una de les escasses romanalles de la música litúrgica i religiosa vuitcentista.

La missa de Blanch ha esdevingut un dels trets distintius i genuïns més importants de la Festa Major de Mataró.

Les evidències mostren que l'any 1848 la Missa no s'interpreta ni s'enllesteix com la coneixem avui dia. Com és lògic, l'obra va rebent modificacions i afegits perquè el mateix autor, en plena evolució, intenta millorar any rere any la interpretació. Així, se sap que el 27 de juliol de 1857 s'estrena el *Gradual per a les Santes*, que Blanch compon expressament per incorporar-lo a l'esmentada Missa. Posteriorment fa el mateix amb el *Benedictus*.

Entre 1903 i 1906 es deixa d'interpretar la Missa de Blanch a causa de la promulgació del *motu proprio* del Papa Pius X "Tra le sol-licitudine", que dicta noves normes de música sacra en línia d'una desitjada austeritat. Tanmateix, els mataronins, tot i acceptar les disposicions de Roma, enyoren la interpretació de la Missa de Blanch, que ja ha esdevingut aleshores un tret identificador i singular de la festivitat de les Santes. Gràcies a les gestions realitzades pel bisbe de Barcelona, el cardenal Casañas, i el sacerdot mataroní Josep Recoder, que està aleshores al servei de la Santa Seu, el Papa concedeix un privilegi pontifici que permet cantar la Missa de Mossèn Blanch cada any, el dia de les Santes i a Santa Maria. Es tracta d'una concessió excepcional que permet que l'any 1907 es torni a cantar la celebrada composició, i des d'aleshores fins als nostres dies s'ha cantat cada any, amb les úniques excepcions de l'any 1909 amb motiu de la Setmana Tràgica i els tristos anys de la guerra (1936-1938).

Des del segle XIX fins a l'any 1936 la Missa de les Santes és cantada únicament per veus masculines: els homes que formen la Capella de Música de Santa Maria i els nens o escolanets vermells (que reben aquest qualificatiu per diferenciar-los dels escolanets blaus que es cuiden d'ajudar a les misses sense cap missió musical). A partir de l'any 1922 s'afegeixen a la capella els cantors de l'Acadèmia Musical Mariana. Després de la guerra, amb el corresponent permís del bisbat, s'admeten les dones per cantar al cor i com a solistes, la qual cosa també significa una millora qualitativa important.

Cap als anys seixanta i setanta, la clau per mantenir viva la interpretació de la Missa és la formació progressiva d'una massa coral formada per voluntaris. Actualment, un gran cor de voluntaris interpreta la Missa des del creuer on hi ha la capella del Roser. A l'abril comencen els assaigs amb un director que canvia periòdicament. Dos dies abans del dia crucial hi ha l'assaig general per acoblar cantaires, solistes i orquestra. L'Administració de les Santes es cuida de recaptar fons per poder pagar els músics professionals.

Acabada la concelebració eucarística es canten els **Goigs de Les Santes**.

Un altre element popular de l'ofici és el **ventall** que es reparteix als assistents com a recordatori de l'acte religiós i com a ventilador manual que pot alleugerir la presumpta xafogor del juliol. Si bé des de fa poques dècades es reparteix a tothom, antigament només es regalava a les autoritats i els pendentistes, que el lluïen a la processó de la tarda. Aquest detall cap als convidats d'honor està documentat des dels primers anys de les festes de les Santes, els anys setanta del segle XVIII.

Acabat l'Ofici, repiquen les campanes i les relíquies de les Santes i els concelebrants surten de la Basílica. Les Santes són aclamades per la gent, mentre la colla castellera Capgrossos de Mataró aixeca un pilar en el seu honor. A continuació s'esdevé la trobada culminant entre l'Àliga i les relíquies de les Santes: l'au dansa el seu ball majestuós per retre homenatge a les patrones de la ciutat. És la trobada entre el poble i la seva pròpia consciència de ciutat. Per acabar, l'entrada de les relíquies al temple, una aviada de coloms i l'inici de la desfilada tanquen la solemne i breu **processó**. Aquesta processó ha esdevingut una tradició estimada des que l'any 1970 l'església local va quedar orfe de la gran processó de la tarda del dia de les Santes, i es va plantejar com a fórmula que permetés fer sortir pels carrers el tabernacle que porta les urnes de les relíquies de les Santes.

Desfilada

Un altre acte associat a l'Ofici des de temps remots és la **desfilada de les autoritats** de retorn cap a l'ajuntament. No figura en els programes de mà fins ben bé la segona meitat del segle XX, però se sap, per cròniques de premsa, que la mateixa comitiva de l'Anada a Ofici torna pel carrer d'en Pujol, fa una parada davant la capella que els veïns sempre instal·len per les Santes i acaben entrant a l'ajuntament.

El recorregut: plaça de santa Maria, carrer de Santa Maria, carrer d'en Pujol, la Riera fins a l'ajuntament. Actualment els veïns engalanen un altar amb les Patrones, per on passa la *Desfilada* i s'hi ballen **sardanes**.

La Dormida

La Dormida ha anat prenent cos amb els anys i ho ha fet de la mà de l'expressió espontània popular. Tant és així que durant moltes dècades no apareix ni una sola vegada en els programes de mà de les festes de les Santes, tot i que se'n té referències, a través de cròniques periodístiques i testimonis orals. La primera notícia coneguda, de juliol de 1899, parla dels crits que la canalla i els adults propinen als gegants quan surten per la porta de la casa Gran. Gràcies a un article titulat "Mataró Films", publicat al *Diari de Mataró*, signat per Josep Maria Alegre i il·lustrat per Moisès Vidiella, sabem que l'any 1925 la Dormida dels Gegants ja és un acte tradicional i singular. El fenomen s'ha repetit cada any almenys des de l'inici del segle. Per totes les generacions de mataronins, la Dormida és un esdeveniment sabut, evident, consubstancial.

La Dormida dels gegants és un acte festiu que esdevé quan les figures o entremesos tradicionals retornen a l'ajuntament després de les sortides típiques dels dies de les Santes. El que avui entenem per Dormida té una direcció: les figures van de fora a dins, és pròpiament el pas dels gegants estirats, en posició horitzontal, cap a l'interior de la casa del comú enmig de la cridòria de la gent. Durant la festa major, entre el 25 i el 29 de juliol, es celebren cinc Dormides: la del dia 25, que clou l'acte de la Crida, ha pres molta embranzida perquè marca l'inici de les festes i congrega sempre una multitud. Les dues més solemnes són les del dia 27. La més plena de públic és la del vespre com a acabament de la Passada. A la del migdia, la gent hi va més mudada perquè surt de l'Ofici. No és tan populosa però és la que està documentada de més antic.

Actualment a la Dormida hi participen totes les figures i comparses institucionals de Mataró, tot i que l'acció de jeure per dormir es reserva únicament i exclusiva als gegants i el nom de Dormida s'ha fet extensiu a tot el ritual que clou una desfilada, un cercavila o una passada davant de l'ajuntament. La gentada, les figures i les colles de músics prenen posicions a la plaça i formen una gran rotllana. Van passant una per una les comparses al centre i dansen el seu ball propi, i en acabar el seu ball, entren dins la casa consistorial, amb un ordre jeràrquic perfecte. Primer es pot veure el Salt de les Diablasses, després el Ball dels Nans Nous i el Ball dels Nans Vells. Segueixen el Ball de la Momeroteta i el de la Momerota, el Ball del Dragalió i el del Drac i el Ball de l'Àliga.

Quan tots aquests entremesos són dintre, és l'hora dels gegants. Primer el Ball de la Toneta i en Maneló (ball de petits) i a continuació el Ball dels quatre gegants (ball de quatre). Arriba la primera cridòria amb la dormida de la Toneta i en Maneló. Després ve el Ball de la Geganta i en Robafaves junts (ball de grossos) i la dormida de la Geganta. Per acabar, els Balls (en plural) d'en Robafaves. Quan el gegantàs acaba el ball propi, tothom crida a l'uníson "No n'hi ha prou" i molt sovint, a la pràctica sempre, balla al so d'altres melodies populars com si fes uns quants bisos. Quan la figura s'inclina, els geganters ho fan de manera que és a la tercera que s'aconsegueix entrar-la. La gent acompanya amb un so vocàlic no determinat aquests moviments. La d'en Robafaves és la dormida final, la que tanca el ritual.

Actualment la Dormida és un dels actes més amables de les festes de les Santes, on entremesos i ciutadania signen el pacte de la complicitat festiva.

La Passada

La Processó de les Santes era una desfilada ordenada i solemne, pels carrers centrals de la ciutat, de les forces vives de Mataró que treien les relíquies de les santes Juliana i Semproniana per mostrar-les al poble. D'aquesta manera els mataronins manifestaven la seva veneració per les joves màrtirs. De caràcter marcadament religiós, la Processó era el gran aparador dels estaments socials i de les inquietuds de cada època. La Processó, amb algunes excepcions, surt a la tarda de cada 27 de juliol entre 1773 i 1969. Actualment a la Passada no es treuen les relíquies de les Santes.

Després del dinar de festa major, a les sis en punt de la tarda comença amb un recorregut tradicional que surt de l'Ajuntament, puja per la Riera, el carrer d'Argentona, el Torrent, la plaça de les Tereses, el carrer de Montserrat, la Rambla, la plaça de Santa Anna i la Riera de nou fins a la Casa Gran. Hi

participen les Diablasses i els tabalers; la Momerota, la Momeroteta i els seus grallers; el Dragalió, el Drac i els seus tabalers; els Cavallets de Mataró, la Colla Castellera Capgrossos de Mataró, l'Herald, les Trampes, els Nans, els Gegants, els Flabiolaires, l'Àliga i els Ministrils i els Macers, tots ells acompanyats per les autoritats i l'Agrupació Musical del Maresme. La Passada finalitza a l'Ajuntament amb la Dormida.

Els Focs

Els mataronins mai no han anat a veure ni els focs artificials ni els castells de focs, sinó, simplement, "els focs". Coneixem que els focs ja són part de la festa de les Santes l'any 1853 a partir d'un article de l'advocat Francesc Cabanyes publicat al *Diari de Mataró* del dia de les Santes de 1923, on es detallen les despeses dels actes populars que l'ajuntament va sufragar el 1853. De les dècades anteriors no es disposa de dades documentals. Durant tota la segona meitat del segle XIX, els focs s'anuncien sempre com a "castell de focs" perquè els materials pirotècnics es munten damunt d'uns altíssims empostissats que s'aixequen al capdavant del carrer de Sant Antoni, a la platja, vora el conegut rotllo on els pescadors mostren el peix per vendre. En un moment indeterminat, l'empostissat desapareix i els focs segueixen allà mateix, però a peu pla, arran de sorra. Tot i així, es continua usant la paraula "castell". Durant tot el període del règim franquista es mantenen els focs com un dels actes més populosos.

Un cop construït l'espigó, es fa servir de plataforma per als pirotècnics del moment. En aquesta època s'inicia un costum que esdevé un clàssic: en el mateix moment que espeteguen els tres coets finals, a l'espigó llueix un rètol de foc on es pot llegir "Glòria a les Santes".

A partir de l'any 2000 el Patronat Municipal de Cultura (actualment IMAC), constitueix una comissió de foc que treballa tots els temes relacionats amb el foc durant la festa major. S'engega així un procediment amb la participació de diverses empreses pirotècniques per programar l'espectacle més adient. Des de fa uns anys l'espigó ja no és el centre d'operacions. S'utilitza la platja del Varador, un lloc més ampli, més segur i més ben situat, i que permet que els focs siguin visibles des d'un major nombre de punts de la ciutat.

Actualment el focs de Mataró són dels actes que tenen una gran afluència de públic.

Dia 28 de juliol

Anada a la Residència Municipal Sant Josep

Les comparses institucionals, acompanyades de les autoritats municipals i l'Agrupació Musical del Maresme, surten de l'Ajuntament per anar a la residència municipal i fer una vista a la gent gran. Al pati de la residència s'hi celebra una ballada de sardanes a càrrec de La Principal de la Bisbal. Finalitzada la ballada, les figures també ballen.

Els recorreguts són: Ajuntament, la Riera, carrer de Sant Josep i Muralla de Sant Llorenç fins a la residència, i de tornada Muralla de Sant Llorenç i la Riera fins a l'Ajuntament.

La Revolta dels Nans

L'any 2003 els nans van decidir sortir sols per Mataró en cercavila, imitant els gegants. Els Nans s'escapen de l'ajuntament i conviden la canalla a fer tallers de manualitats i anar en cercavila amb ells.

Concert de sardanes a la Residència Municipal Sant Josep

Des de l'any 1979 se celebra un concert tradicional de sardanes, amb la cobla La Principal de la Bisbal a la Residència Municipal Sant Josep.

El Ball de Dracs

Aquest acte va començar l'any 2004 amb el nom de "Festeig del Drac". Cada any es convidava una víbria per festejar-la. El Drac sortia de l'Ajuntament, rebia la seva convidada i la duia a ballar. L'any 2007 va néixer el Dragalió, fill del Drac, i durant les Santes d'aquell any l'acte va esdevenir el bateig de la nova figura. Des del 2008 l'acte s'ha convertit en el Ball de Dracs, i el Drac i el Dragalió, amb els

seus convidats, passegen per la ciutat ballant amb una coreografia creada expressament per a l'ocasió.

Requisits de Festa Major

Amb una plaça engalanada com si fos un envelat, i amb l'acompanyament de l'orquestra La Principal de la Bisbal, cada any des de 1985 se celebra un dels balls amb més carisma de la festa mataronina. A banda i banda de la plaça s'instal·len unes tauletes amb espelmes i cadires i al fons, una barra de bar amb cambrers vestits d'etiqueta i servint, entre altres, la beguda estrella de la nit, la Juliana. El ball de Requisits té tres moments estel·lars: el ball de l'escombra, el ball de rams i el ball del fanalet.

No N'hi Ha Prou!

Totes les figures ballen entre si davant de l'ajuntament formant parelles de gresca ben estranyes. Aquest acte es va iniciar l'any 2007 i Marcel Casellas va compondre una peça especial per a l'ocasió anomenada "No n'hi ha prou!". En els balls, amb foc inclòs, hi participen les Diablasses, la Momerota, el Drac, l'Àliga, i la Família Robafaves.

29 de juliol

La Xeringada

L'any 1980 es va celebrar la "Gran Banyada", que amb el temps s'ha convertit en la Xeringada. Aquest acte consisteix en una ruixada amb xeringues utilitzant aigua tintada de colors.

Anem a Tancar

Des de l'any 1998 aquest és el nom amb el qual es coneix l'última cercavila de la Festa Major, que és el camí de tornada de les figures des de l'Ajuntament fins a Can Marfà. La cercavila està formada per les Diablasses i els Tabalers do Maresme, la Momerota i la Momeroteta i els seus grallers, el Dragalió, el Drac i els seus tabalers, els Nans, els flabiolaires, els Gegants, l'Àliga i els Ministrils i finalment les autoritats. Durant l'acte és dóna la possibilitat als ciutadans de poder provar amb calma les figures dels Gegants, els Nans, les Momerotes o els Dracs, així com acompanyar les Diablasses sota el foc.

El recorregut surt de l'Ajuntament, baixa la Riera, carrer d'en Pujol, carrer de Sant Cristòfol, Baixada de les Escaletes, carrer de Sant Joan i carrer d'en Colom fins a Can Marfà.

ELEMENTS DE LES PASSEDES

Les Trampes van vestits amb domàs vermell i a dalt del cavall, durant tot el recorregut no paren de tocar el timbal amb un ritme repetit. El seu origen és del 1780. **Els Macers** (amb les gramalles també vermelles) porten la maça o verga a l'espatlla i caminen solemnes davant de les autoritats, les maces daten de l'any 1708 i per últim **l'herald** un personatge protocol·lari, que acompanya a les autoritats, a dalt del cavall portant l'estendard de la Ciutat. Surt per primer cop l'any 1917. Les trampes dalt de cavall, fan sonar les dues timbales al ritme ancestral de *tram-pes*, *tot-són-trampes*. Les trampes, els macers i l'herald participen a l'Anada a ofici, la Desfilada i la Passada dels dia 27.

Al Museu de Mataró es conserven unes maces del 1708, i al Museu Arxiu de Santa Maria unes timbales d'aram molt antigues.

La Família Robafaves i els nans

La Família Robafaves està formada per: en Robafaves i la Geganta, la seva filla Toneta i el seu marit, en Maneló. Dels Gegants de Mataró en tenim coneixement des del s. XVII. El relat del baró de Maldà de l'any 1799 ens proporciona la primera gran descripció dels tres gegants a la processó, on coincideixen per primera vegada els tres gegants històrics (la parella i el seu fill Manueló) i l'Àliga després d'una etapa llarga d'absència a causa de les prohibicions de les autoritats. Gràcies a la concessió d'un

permís especial, aquests entremesos reapareixen per Corpus, encapçalen la processó de les Santes i tornen a sortir per la Mare de Déu d'agost.

La primera dada coneguda sobre els capgrossos de Mataró, inseparables de la família Robafaves, han és de 1864. Ens la proporciona el periòdic local *Pensament Marià de la Costa de Llevant* de 26 de juliol de 1921, quan reproduïx íntegrament, en un article titulat *Cinquanta-set anys enrere*, el programa oficial de les Santes de l'any 1864: "Dia 26. En la tarde de este dia después de un repique general de campanas saldrán a recorrer las calles de la población los gigantes y comparsa de enanos...".

Actualment són divuit els capgrossos que deleiten els més petits amb les seves corredisses i balls: el Bufó, el Pagès, la Bruixa, el Macer seriós, el Macer rialler, el Follet, l'Arlequí, el Xinès, la Mulata, el Comte, el Moro, en Carrau, la Vella Blava, la Vella Verda, en Patufet, en Jonàs, en Mataties i en Biada.

A la Família Robafaves i als Nans els acompanya la música dels flabiolaires. Les figures també tenen uns balls propis: el ball de Grossos (en Robafaves i la Geganta), el ball de Petits (la Toneta i en Maneló), el ball de Quatre (els quatre Gegants alhora) i el ball de Nans.

Vestuari del portadors dels gegants: Camissa blanca, amb l'escut de la ciutat de Mataró a la banda dreta, faixa de color vermell i pantalons de color blau fosc. Als peus, espadenyes d'espart de tres betes que es lliguen amb betes de color negre.

Vestuari dels portadors dels Nans: pantalons curts negres, la samarreta de les últimes Santes i espadenyes.

Vestuari del Flabiolaires: pantalons de color blanc, amb espadenyes i bata de color blau fosc amb l'escut de la ciutat, inspirada en el vestuari dels músics de principis del segle XX.

La Família Robafaves i els nans surten per Les Santes en els actes de la Crida, desvetllament Bellugós (només els 4 gegants) a la Postal de gegants, el dia 27 Diada de Les santes (Anada a ofici i desfilada, i a la Passada), el dia 28 a l'Anada a la residència de Sant Josep i en l'acte del No N'hi Ha Prou i el dia 29 a l'Anem a Tancar.

L'Àliga

Recuperada l'any 1987, tot i que la figura està documentada des del segle XVII, és la comparsa més solemne i representa al ciutadà en els actes que hi tenen presència els membres del consistori. Els seus moviments i balls són majestuosos i elegants. És acompanyada per 8 músics, els ministrils, que toquen fiscorns, tarota, tarota tenor, tiple i tabal.

Vestuari dels portadors: brusa blanca, faixa negra, pantalons bombatxos verds a sota genoll, mitges blanques i espadenyes negres de cinc brens.

Vestuari dels músics: brusa blanca, faixa negra, pantalons blancs i espadenyes negres de cinc brens.

Participa a la Crida del dia 25, a la postal de Gegants, la Diada del dia 27 (Anada a ofici i desfilada i la Passada de la tarda) l'Anada a la Residència de Sant Josep i el No n'hi Ha Prou del dia 28, i l'Anem a tancar del dia 29).

El Drac

Aquesta figura està inspirada en el drac que hi ha al casc d'en Robafaves, i va aparèixer a la ciutat pels volts de Sant Jordi de l'any 1991. Pren un protagonisme especial per la diada de Sant Jordi. Esporten setze portadors: la figura del Drac la porta una sola persona, i necessita tres portadors més per aixecar-la, dos per encendre-li el foc i un altre per guiar-la. S'acompanya de catorze músics que interpreten diferents tocs: el del correfoc, el de la Passada i finalment el seu ball propi. Els instruments que toquen són el tabal, el mig (de fusta i pell) i la caixa (metàlica).

El vestuari: Casaca amb caputxa de color negre amb un escut, pantalons negres, espadenyes per a sortides protocol·làries (la Crida i l'Anada a Ofici) i botes de seguretats per a sortides convencionals i correfocs. Faixa de color verd.

Surten per les Santes: el dia 25 a la Crida i l'Escapada a Negra Nit, el dia 27 a l'Anada a Ofici, la Desfilada i la Passada, el dia 28 l'Anada a la Residència de Sant Josep, el Ball de Dracs i el No N'Hi Ha Prou, i el dia 29 a l'Anem a Tancar.

El Dragalió

Fill del Drac, és una figura de foc infantil juganera i divertida que va néixer per les Santes de l'any 2007. El Drac i el Dragalió tenen l'acompanyament musical dels tabalers que toquen la caixa, el tabal mig i el bombo.

El vestuari: Casaca amb caputxa, pantalons negres, faixa i espardenyas i botes negres.

Surten per les Santes: el dia 25 a la Crida, el dia 26 al Correguspira, el dia 27 a l'Anada a Ofici, la Desfilada i la Passada, el dia 28 l'Anada a la Residència de Sant Josep, el Ball de Dracs i el No N'Hi Ha Prou, i el dia 29 a l'Anem a Tancar.

La Momerota

És la primera figura de foc que recupera la ciutat, l'any 1979. Té un ball propi alegre i vistós, i l'acompanya la música de la gralla i el tabal. La música: Gralles i tabals, depenent de quines sortides.

El vestuari: Boina negra, bata de ratlles fines blanques i marrons, faixa marró, pantalons negres i espardenyas blanques de vetes.

Surten per les Santes: el dia 25 a la Crida i a l'Escapada a Negra Nit, el dia 27 a l'Anada a Ofici, la Desfilada i la Passada, el dia 28 a l'Anada a la Residència de Sant Josep i el No N'Hi Ha Prou, i a l'Anem a Tancar del dia 29.

La Momeroteta

És la filla de la Momerota. Va néixer l'any 1982. També té música de gralles i tabal i ball propis.

La música i el vestuari: el mateix que la Momerota.

Surten per les Santes: a la Crida del dia 25, el Correguspira del dia 26, la Diada del dia 27 de juliol al matí i a la tarda, a l'Anada a la Residència del dia 28 i a l'Anem a Tancar del dia 29.

Les Diablasses

La colla va néixer l'any 1985. És una de les poques colles totalment femenines com a grup de foc particip de les cercaviles i correfocs de les festivitats. Té una música de tabals interpretada pels Tabalers do Maresme i un ball propi.

Vestuari: Casaca amb caputxa i banyes, capa exterior negra de cotó amb una sobrecapa vermella, amb motius al·legòrics en relleu, pantalons i botes de pell vermelles.

Surten per les Santes: el dia 25 a la Crida i l'Escapada a Negra Nit, la Diada del dia 27 al matí i a la tarda, el dia 28 al No N'Hi Ha Prou i el dia 29 a l'Anem a Tancar.

Barcelona, 5 de març de 2010